

Razvoj splitskog športa do I. svjetskog rata

Piše: MLADEN CUKROV

Talijani su u administrativnim centrima Dalmacije imali bolje uvjete i mogućnosti bavljenja športom nego domaći hrvatski živalj, jer su od razvijenih talijanskih športskih organizacija iz Trsta preuzimali različite športove i dobivali pomoć u novcu i opremi.

Streljačko društvo „Societa del tiro al bersaglio“ u prigodi 25. godišnjice osnutka na okupu (1904.)

plesu znalo je biti i preko 1000 ljudi koji su se zabavljali uz orkestar dirigenta Vaniseka. Ponekad se za svečanosti koristilo i Bajamontijevo kazalište na Prokurativama. Streljačko društvo, koje su Splićani zvali „beršaljeri“, bilo je upisano u Austrijski streljački savez (Lega dei bersaglieri austriaci) sa sjedištem u Beču. Zabilježeno je da su u srpnju 1880. godine sudjelovali sa svojih 30 najboljih strijelaca na Savezničkom natjecanju. Zajedno sa zadarskim „bersaljerima“ bili su smješteni u bečkom hotelu Klonster. Svi natjecatelji su prodefilirali u svečanoj koloni pred carem Franjom Josipom. Osvojili su srebrni pokal i šest srebrnih medalja.

Nažalost, društvo se s vremenom počelo više baviti politikom, tako da je došlo do sukoba s tadašnjim hrvatskim društvom „Napredak“ koje je osnovano 1873. godine. Neredi su prestali tek kada je raspuštena Bajamontijeva općina i kad su narodnjaci 1882. preuzeli gradsku vlast. Dr. Ante Bajamonti je umro u siječnju 1892. godine. Sahranjen je uz ostale zaslužne splitske načelnike kao osoba koja je učinila puno za Split i doprinijela da od provincijskog mjesta

Splitski lovci u akciji oko 1910. g. u bližoj okolici Splita

postane središte regije. Društvo je djelovalo do 1916. kada ga je raspustila Austrougarska vlast. Među istaknutim predsjednicima društva spominju se Petar Grčić, Girolamo degli Alberti, Muljačić, Jeličić, Aleksandar Martinis, Rikard Savo, Italo Laghi.

Societa di ginnastica e scherma (Gimnastičko i mačevalačko društvo)

Talijanska manjina je 24. kolovoza 1884. u Splitu osnovala svoje drugo športsko društvo Societa di ginnastica e scherma (Gimnastičko i mačevalačko društvo). Osim gimnastike i mačevanja, društvo je njegovalo veslačku sekciju, a nešto kasnije i nogometnu. Prvu upravu društva sačinjavali su Dujam Savo kao predsjednik, Stjepan Foretić – dopredsjednik, Jakov Bemporath – blagajnik, te članovi Josip Gabrijevi, Anton Invernizzi, Henrik Pedezzoli i Dino di Rosignoli. Dužnost učitelja gimnastike obavljao je Artur Bonavia, poznati splitski fotograf i nastavnik tjelesnog odgoja.

Društvene prostorije s gimnastičkom dvoranom bile su →

na Prokurativama. Dvorana za gimnastiku bila je dobro opremljena gimnastičkim spravama koje su nabavljene u firmi Sedmarh iz Graza. Društveni život bogat zabavom i plesom odvijao se u obližnjoj čitaonici Gabinetto di lettura. Pred kraj XIX. stoljeća društvo se preselilo u nove prostore na drugom katu zgrade hotela Troccoli na Narodnom trgu. Prostorije su imale plesnu dvoranu, čitaonicu i salu za društvene igre. Gimnastička dvorana i dalje je ostala na Prokurativama. Često su priređivane gimnastičke akademije sa prikazom raznih gimnastičkih vježbi na parteru i spravama. Akademije su se zimi održavale u dvorani, a ljeti na otvorenom u vrtu bastiona Paparella.

Društvo je surađivalo s društvima iz ostalih dalmatinskih gradova, a natjecanja su bila uglavnom u Zadru. Suparnici društva ponekad su bili članovi Hrvatskog sokola što je dizalo tenzije u gradu Splitu. Razvitkom nogometa u Splitu, društvo je osnovalo i nogometnu sekciju. Od poznatih predsjednika ovog društva spominju se Dujam Savo, Aleksandar Jeličić – Martinis, Vicko Valle, dr. Italo Božić, Ivan Bettiza, Lovro Gilardi, Antun Albert Invernizzi i dr. Stjepan Selem.

Sezione di calcio Edera (Nogometna sekcija)

Godine 1910. dr. Ernest Ilić, učitelj talijanskih gimnastičara u Splitu, osnovao je nogometnu sekciju Il Calcio koja se kasnije nazvala Sezione di calcio Edera. Igrači su bili članovi talijanskog gimnastičkog društva Societa ginnastica e scherma. Godinu dana kasnije (1911. godine) osnovan je u Splitu Hrvatski nogometni klub Hajduk. Kako je igralište

Hajduka tada pripadalo austrijskoj Platzkomandi to se njim koristila svaka strana podjednako tijekom tjedna.

Prvi igrači sekcije bili su: dr. E. Polli, Maier, Guina, Ševeljević, Jelić, Bortolazzi, Sanzin, Chiemelewski, Riboli, Busić, Bonavia, Montiglia, Forbicetta i drugi. Lopte i ostale rekvizite dobivali su iz Trsta i Zadra. Klub je djelovao sve do početka Prvog svjetskog rata. Najznačajnija utakmica za ovu sekciju bila je 11. lipnja 1911. u Splitu protiv Hajduka. U nadahnutoj igri pobijedio je Hajduk sa 9-0. Druga utakmica bila je protiv posade britanskog ratnog broda Triumph u srpnju 1911. Pobijedila je britanska momčad sa 7-0. Zahvaljujući vrataru Oskaru Maieru momčad sekcije Il Calcio nije primila još više golova... Oskar Maier je tada studirao u Zagrebu, gdje je kao vrstan vratar trenirao sa HAŠK-om. Inače, članovi sekcije Il Calcio za kratko vrijeme svog postojanja najviše susreta imali su sa talijanskim nogometnim klubovima iz Zadra, Rijeke, Trsta i Pule.

Osnivanjem novih klubova nogomet je postao vrlo popularan u Dalmaciji. Stoga je gimnastičko društvo Societa ginnastica iz Zadra bilo inicijator drugog regionalnog prvenstva za Dalmaciju u nogometu održanog 8. i 9. travnja 1912. (*Seconda gara di campionato regionale Dalmata pel giuoco della palla al calcio*). Prvenstvo je održano u Zadru na livadi u vlasništvu Demetrija Medovića. Nastupile su tri momčadi - Societa ginnastica i Societa Bersaglieri, Borgo Erizzo iz Zadra te Societa ginnastica e scherma iz Splita. To je bio prvi nastup Splićana.

U prvoj utakmici Splićani su izgubili od Bersagliera 1-0. Po lijepom vremenu na utakmicu je došao velik broj gledatelja. Sudac na utakmici bio je Felice Veglia. Najbolji igrač na terenu bio je vratar Splićana Oscar Maier. Sutradan, 9. travnja 1912. godine, momčad zadarskih gimnastičara pobijedila je Bersagliere sa 2-1, dok je utakmica između zadarskih i splitskih nogometaša završila neodlučeno 1-1. Lijep pokal pripao je zadarskim gimnastičarima jer su u naknadnoj utakmici pobijedili Bersagliere.

Treće prvenstvo održano je 23. ožujka 1913. u Zadru. Nastupile su samo sekcije gimnastičkih društava iz Zadra i Splita. Pobijedili su Splićani sa rezultatom 3-1 i tako po prvi put osvojili krasan pokal općine Zadar. Splićani su nastupili u crveno-zelenim dresovima, a Zadranu u bijelo-plavima.

Na II. kongresu Međupokrajinskog športskog saveza (*Federazione Sportiva Interregionale*) održanom u Trstu krajem ožujka 1914. godine, grupa talijanskih športskih organizacija iz Zadra, Splita, Šibenika pristupila je Savezu. To su Societa di Ginnastica i Societa dei Bersaglieri iz Zadra, Societa di Ginnastica e scherma iz Splita i C.C. Libertas iz Šibenika. Tom prigodom odlučeno je da se 4. prvenstvo u nogometu održi u Zadru 12. i 13. travnja 1914. u organizaciji Saveza. Pobjednik Dalmatinskog kupa trebao je odigrati na kraju utakmicu s prvakom Saveza, športskim društvom Edera iz Trsta. Na prvenstvu (*Campionato Federale del giuoco del calcio*) prijavili su se nogometaši iz Splita, Zadra i Trsta. Momčad Splićana nastupila je u bijelim dresovima sa zelenim ovratnikom. Pred mnogobrojnom publikom Splićani su pobijedili sa 3-1 i tako ponovno osvojili pokrajinsko

Mladi splitski biciklist iz obitelji Ševeljević

Članovi Cyclist Cluba iz Splita nakon povratka s izleta u Solinu 1898. godine ispred kuće Žagar (danas Prima – grad). Četvrti zdesna je veliki zaljubljenik biciklizma Marin Mikačić. U njegovoj kući bile su i prve klupske prostorije

prvenstvo Dalmacije i pehar zadarske općine. Sutradan 13. travnja 1914. godine odigrana je završna utakmica između Splićana i prvaka saveza S. K. Edere iz Trsta. Pobjedili su Trščani sa čak 16-0.

Lovačko društvo u Splitu

U zadarskim novinama Narodni list i Il Dalmata od 18. siječnja 1888. objavljena je vijest o osnivanju prvog Lovačkog društva u Splitu. Društvo nije bilo politički eksponirano tako da su članovi bili iz različitih političkih opcija kako hrvatskog živilja, tako i talijanske manjine. Osim lova članovi društva su se brinuli o zaštiti životinja, pogotovo u vrijeme kad je lov bio zabranjen.

Prvi predsjednik društva bio je dr. Petar Tartaglia, a prvo natjecanje u gađanju priređeno je u lipnju 1889. Diplomom za najboljeg strijelaca dobio je Domenik Karaman. Oprema za lov nabavljala se u dućanu Ante Paraća. On je bio strastveni lovac i osnivač prvog športskog lista u Splitu „Dalmatinski sport“, tiskanog 1890. godine.

Biciklistički klubovi u Splitu

Posljednjih godina XIX. stoljeća u Splitu je bilo već dosta bicikla, ali organiziran rad i osnutak prvog biciklističkog društva uslijedilo je tek 1898. godine. Inicijativa je došla iz Zadra i to godinu dana ranije, kada su zadarski biciklisti s predstavnicima Wiener Radfahrcluba iz Beča posjetili Split. Tom prigodom su ih kod Klisa dočekali splitski biciklisti, pa su svi zajedno s oko 40 bicikla prošli u defileu splitskom rivom.

Na prijemu u bivšoj kavani Troccoli nekoliko pristaša ovog športa odlučilo je osnovati prvi biciklistički klub pod nazivom Cyclistic Club Spalato. Klub je imao svoj zlatno-modri znak izrađen od metala kod A. Belade u Beču. Aktivnosti kluba bile su uglavnom ograničene na izlete po bližoj i daljoj okolini Splita. Hrvati i Talijani bili su ravnopravni članovi ovog društva jer im je glavni cilj bio biciklistički šport.

Drugi biciklistički klub u Splitu osnovan je 1907. godine pod imenom Club ciclitico Veloce. Klub je okupljao članove koji su pripadali talijanskoj manjini i održao se do početka Prvog svjetskog rata. U upravi ovog kluba bili su: Petar Blasotti – predsjednik, Petar Bakotić – dopredsjednik, Vjekoslav Puisina – tajnik, Jakov Žuljević – tajnik, Girolamo Montan – blagajnik. Klub Valoce održavao je prisne veze sa biciklističkim društvima istog imena u Zadru, Šibeniku, Puli, Trstu i dr.

Često su se održavale prigodne utrke na kojima su sudjelovali i splitski biciklisti. Jedna od takvih bila je u kolovozu 1912. godine na relaciji Zadar – Benkovac u dužini od 72 kilometra. Prvi je stigao Splićanin Dujam Suić u vremenu od 2 sata i 15 min na biciklu marke Bianchi.

Dobre rezultate postigli su i ostali splitski biciklisti - Arturo Lunazzi, Antonio Guina, Frane Rismondo, G. Girolami, L. Fabian, i G. Sepić, primivši zlatnu medalju, kao najuspješnija momčad u utrci.

Osim Splićana sudjelovali su biciklisti iz Zadra, Šibenika, Sinja i Pule. Ova utrka je održana i sljedeće godine.

Zrakoplovstvo

Kad se spominje zrakoplovstvo, svakako treba početi od balona koji su se pojavili nad Splitom 1889. Te godine u Split je došao Giacomo Merighi iz Bologne, koji je sa 25 godina već imao 165 uspješnih letova do visine od 1500 m. Balon koji je koristio nije imao košaru, već viseći trapez na kome je izvodio razne akrobacije. Polijetanje s vojničkog vježbališta (bivše igralište Hajduka) bilo je veliki događaj, tako da se skupilo mnogo znatiželjnika da poprati ovaj njegov let.

U svibnju 1896. godine Merighi je ponovo lebdio nad Splitom u svom balonu „Sarajevo“. Inače, ovaj hrabri mladić je svoje umijeće znao demonstrirati i u drugim gradovima Hrvatske i Bosne. U srpnju 1904. prilikom nastupa u talijanskom gradu Pistoji, Merighi je nesretno pao i teško ozlijedio nogu. →

Članovi veslačkog i jedriličarskog kluba Adria ispred svoje barake u istočnom dijelu splitske luke u blizini kuće Katalinić pred kraj XIX stoljeća

Početkom XX. stoljeća pojavljuju se i prvi zrakoplovi. Prvi čovjekov motorni let izveden je 1903., a osam godina kasnije, 1911. godine, u našim krajevima pojavljuje se odvažni zrakoplovac Ivan Widmar iz Trsta. Nakon Zadra došao je u Split kako bi pokazao svoje letačke sposobnosti. Na dan 16. svibnja 1912. godine poletio je s vojnog vježbališta u Splitu na svom elegantnom zrakoplovu tvrtke Bleriot. To je bio prvi let zrakoplova nad Splitom. Iako je puhalo jako jugo Widmar je hrabro poletio, ali je pri spuštanju jednim krilom udario u stablo. Na sreću, prošao je bez ozljeda tako da su ga okupljeni gledatelji srdajčno pozdravili...

Veslanje i jedrenje

Godina 1890. vrlo je značajna za splitski šport jer je osnovan prvi veslački i jedriličarski klub Adria. Puni naziv kluba bio je Rowing & yachting club Adria. Osnivač kluba bio je javni bilježnik Petar Kamber. Veslački sport upoznao je za vrijeme studija u Beču, kao član VK Albatros i VK Nautilus.

Osim njega, kao osnivači spominju se Vjekoslav Katalinić Angjelov, Josip Riboli Lodovikov, Petar Nikičević i braća Antun i Ivan Roić. Primali su se samo članovi iz uglednih splitskih obitelji, kako hrvatskih, tako i talijanskih. Za ostalo građanstvo nije bilo mogućnosti učlanjenja u ovaj klub. Zbog pomanjkanja masovnosti klub nije ostvario neke značajnije športske rezultate. Klupski bar-

jak i znak imali su bijelo polje sa modrim križem u uglu.

Prvi klupski čamac na četiri vesla nabavljen je u Trstu. U Split je dopremljen 14. studenoga 1890. godine i pohranjen u skladište Franjevačkog samostana u Poljudu, gdje su bile prve klupske prostorije. Radi skučenog prostora, klub se 1893. godine preselio u nove prostorije ispod Katalinića briga na istočnoj strani splitske luke. Veslalo se i jedrilo po okolici Splita, a katkada je bilo i dužih izleta do Šibenika, Metkovića i Dubrovnika.

Konjički sport

Dalmatinci su oduvijek gajili ljubav za konje, plemenite životinje koje su dijelile sudbinu stanovništva na ovim prostorima i u miru i u ratu. Posebno je u Dalmatinskoj zagori uzgoj konja postao tradicija i pitanje obiteljskog statusa. Austrougarska vlast znala je organizirati konjske trke u Sinju na kojima su, osim časnika, sudjelovali i pojedini građani i seljaci iz okolnih mjesta. Prva škola za jahački šport u Dalmaciji otvorena je u Splitu u veljači 1890. godine. Škola se nalazila u tada poznatoj dvorani Diana u kući Grgin. Školu je otvorio i njome upravljao poznati učitelj jahanja iz Trsta Fumai. On je za obuku u jahanju dopremio četiri krasna konja iz Trsta.

LITERATURA:

Duško Marović: Povijest sporta u Splitu – Od antičkih igara do Prvog svjetskog rata, Split 1990, Splitski savez sportova.

Prvi avion u Splitu na starom Hajdukovom igralištu 1912. godine, kada je to bilo vojno vježbalište

Grupa članova veslačkog i jedriličarskog kluba Adria 1893. godine s predsjednikom Petrom Kamberom